

Skyddat arbete (kap 5)

Utredningens mest konkreta förslag i denna del gäller arkivarbete och halvskyddat arbete. Att ersätta dessa anställningsformer med "anställning med lönebidrag" hos arbetsgivare över hela arbetsmarknaden bör kunna medverka till en ökad normalisering för dessa anställda. Förslaget om ändrade statsbidragsregler torde dock medföra högre kostnader för kommunerna för dem som nu sysselsätts i arkivarbete.

En sådan kostnadsöverföring kan, i rådande kommunalekonomiska läge, visa sig begränsa möjligheterna att genomföra den kraftiga utbyggnad – från 25 000 till 75 000 platser under en femårsperiod – som utredningen föreslår.

Sammanfattning

FSS ansluter sig i huvudsak till samsättningsutredningens förslag. Föreningen vill framhålla att de i och för sig goda förslagen långt ifrån kan lösa alla problem som är förenade med målet att ge alla rätt till arbete. Mer konkreta och längre gående förslag kan sålunda komma att krävas bl.a. för att minska utslagningen av yngre och medelålders personer.

Våra recensenter

Ingemar Olow är överläkare vid Bräcke Östergård. *Torvald Höjerback* är läkare vid psyk. klin. i Lund och docent *Börje Lassenius* överläkare vid psyk. klin., Sundsvalls sjukhus. *Bertil Johansson* var tidigare socialchef i Örebro. *ulf åsgård* är underläkare vid med. klin., Löwenströmska sjukhuset. *Anders Dolfe* är psykolog vid vuxenpsyk. klin. i Skövde.

bok recensioner

Utomordentlig bok om omsorger av utvecklingsstörda

STURE GUSTAFSSON &
KERSTIN ALM

Den utvecklingsstörde, familjen och samhället

Natur och Kultur, Stockholm 1977, 119 s., ca kr 50: – inkl moms

Det har hänt mycket inom vården av utvecklingsstörda sedan Emanuella Carlbeck för över 100 år sedan inrättade ett hem för fyra utvecklingsstörda barn i en lägenhet i Göteborg, en verksamhet som efter tio år, 1875, flyttades till Johannesberg i Mariestad. Vårdinstitutioner växte upp på olika håll i landet, privata initiativ övergick i landstingsdriven verksamhet, rätt till skolundervisning lagstadgades, föräldraföreningar bildades och blev en viktig och betydelsefull instans, som hos myndigheter fört de utvecklingsstörda talan och bidragit till att föra vårdformen framåt och sprida upplysning i vårt samhälle. 1968 tillkom Omsorgslagen som bl.a. stipulerade allas rätt till undervisning oberoende av handikappets svårighetsgrad. "Normalisering och integrering" har blivit viktiga ingredienser i utformandet av vården av de utvecklingsstörda.

Från att långt fram i våra dagar huvudsakligen ha varit ett pedagogiskt problem har vården av de utvecklingsstörda fått en allt större

tyngd i stödet och hjälpen till den handikappades familj, psykologiska och sociala frågor träder allt mer i förgrunden och kartläggningen av sjukdomar som kan vara orsak till en utvecklingsförsening, har fått avgörande betydelse för möjligheten att förebygga uppkomsten av handikappet. Genetisk rådgivning har fått en framskjuten plats i föräldrainformationen. I dag är sålunda många yrkeskategorier engagerade inom Omsorgsvården.

I de pågående diskussionerna om handikappsvårdens utformning är det viktigt att de vunna kunskaperna sprids så att den framtida planeringen kan utformas på ett nyanserat sätt och frågorna var, när och hur kan ges individuella svar.

Sture Gustafsson och Kerstin Alm har i sin bok "Den utvecklingsstörde, familjen och samhället" (Natur och Kultur, Omsorgsserien) på ett utomordentligt sätt bidragit till spridning av sådan kunskap. Överskådligt och lättläst ger författarna en redogörelse för lagar och förordningar, medborgerliga rättigheter för den utvecklingsstörde, FUB:s verksamhet och mycket annat av fakta kring stöd och hjälp åt den utvecklingsstörde. Men än viktigare är de råd och synpunkter som framföres i kapitlen om den första informationen till föräldrarna, vårdfrågor som hemma eller borta, syskonrelationer, skuldfrågor, hur den utvecklingsstörda barnet påverkar familjesituationen. Nyanserat och kunnigt diskuterar man sig fram till ställningstaganden som belyses från olika håll utan att ge generella råd eller patentlösningar. På detta sätt hjälper författarna de enskilda föräldrarna att fatta egna beslut som passar för just deras situation. I många val-situationer finns inget "antingen/eller", snarare ett "både/och"!

Boken vänder sig inte endast till föräldrar utan också till all vårdpersonal i utbildning eller redan ute i verksamhet inom omsorgsvården. Som underlag för diskussioner i studiecirkel lämpar den sig utmärkt

och den är också en fin och saklig information till den stora allmänheten i frågor som borde engagera oss alla.

Ingemar Olow

Rikt och engagerande perspektiv på förskolan

KARL-AXEL SVERUD &
OLOF ERNESTAM

Perspektiv på förskolan

AWE/Gebers, Malmö 1978, 220 s

I bokens 19 uppsatser har 20 olika personer medverkat och resultatet är omtumlande. Många är starkt engagerade i förskolan och barnomsorgen medan några är starkt kritiska. Bland uppsatsförfattarna finns några från våra nordiska grannländer. Påfallande är att kritiken mot förskolan – daghemmet är särskilt påtaglig från några av dessa medverkande.

Bland uppsatserna märks Förskolan i samhället av Mats Hellström, som varit ordförande i barnstugeutredningen. "Förskolans mål är att komplettera och stödja familjen – inte att ersätta den" är en av huvudtankarna i uppsatsen. Med hänvisning till bla demokratiseringssträvandena på arbetsplatserna pekar Hellström på den stora betydelsen för barnen att i framtiden på ett demokratiskt sätt kunna samverka med andra på sådant sätt att hänsyn, tolerans och solidaritet sitter i hög-sätet.

Silja Lihr, överinspektör vid socialstyrelsen i Finland, har i sin uppsats skildrat Förskoleverksamheten i Finland. Hon poängterar att "landets uppfostrings- och utbildningssystem skall ses som en helhet, där förskolans fostran av barnen bildar grunden för grundskolan, mellanstadiet, högskolan och vuxenutbildningen. Utbildningen och uppfost-
ran fortsätter livet igenom. Uppfostringsmålen skall vara anpassade till

hemmens fostran och följa samma riktlinjer från förskoleåldern till vuxenutbildningen.

Om Förskolan i Norge skriver Liv Vedeler, lektor vid vidareutbildningslinjen för förskollärare. Enligt stortinget har förskolan tre mål.

1. Den skall vara ett socialpolitiskt verktningsmedel
2. Den skall vara en social hjälp-gård
3. Den skall vara ett pedagogiskt erbjudande.

Förskolans mål har häftigt debatterats: Skall målsättningen vara förankrad i kristna värderingar eller ej? Situationen i Norge beskrivs som oklar och enligt Vedeler kan "arbetslösheten tillsammans med en mera ekologisk och familjevänlig samhällssyn leda till att allt fler ställer frågan huruvida förskolan är berättigad".

Gunni Kärrby, docent i pedagogik, författare till uppsatsen Förskolan och familjen anser att "förskolan kan ses som ett viktigt mellanled i barnets utveckling från en privat till en social värld. Utvecklingen av sociala förhållanden, förhållningssätt och attityder till andra människor är särskilt betydelsefull under förskoleåldern genom att denna process i hög grad präglar individens sätt att anpassa sig senare i livet. Därför är det viktigt på vilket sätt förskolan påverkar barnet i dessa avseenden". Kärrby refererar några generella resultat av intervjuer med föräldrar som i hög grad intresserar:

1. Föräldrarnas upplevelse av barnet hängde nära samman med deras totala livssituation. Beroende på egen känsla av trygghet och kompetens upplevdes barnet som en källa till glädje, som ett svårlöst problem, som en spännande medmänniska.
2. Trivdes föräldrarna med sitt arbete, levde i förhållandevis harmoniskt förhållande till en partner eller hade andra tillfredsställande kontakter innebar detta också att man hade högre kompetens till barnets behov och intressen.

K G Stukát, professor i praktisk pedagogik, tar i sin uppsats upp det för hela barnomsorgen högaktuella ämnet Förskolebarn som behöver särskilt stöd i sin utveckling. I olika tabeller och skilda bedömningsgrunder redovisas undersökningar som belyser de barn som har behov av särskilt stöd. Han framhåller att barns behov av stöd ofta är hela familjens behov. Individuellt stöd får inte vara den enda hjälp som ges. Familjestöd är ofta ett behövligt komplement.

En kort recension kan inte ge rättvisa åt värdet och kvaliteten. Detta känns angeläget att framhålla, då det gäller denna bok. Till alla som vill skaffa sig perspektiv på förskolan: boken är innehållsrik – spännande – engagerande.

Bertil Johansson

Bot mot sexologisk okunnighet

PREBEN HERTOFT

Klinisk sexologi

*Natur och kultur, Lund 1977,
288 s, ca kr 100; – inkl moms*

Allt oftare möter vi människor som söker vår hjälp för sexuella problem. Detta gäller åtminstone dem av oss, som inte redan i vårt bemötande röjt vår rädsla för ämnet. Ibland värjer vi oss mot att ta upp problemet, och när vi försöker hjälpa, finner vi ofta brister i vår förmåga. Och i inget av fallen kan vi lastas för det, hämmade, fördomsfulla, okunniga och ovana att tala om sex som vi är. Vill vi nu råda bot på detta, är det lättast att börja med okunnigheten, och nu kan vi inte längre skylla på att det inte finns någon bra bok, sedan "Klinisk sexologi" av Preben Hertoft utkommit på svenska.

Boken ger allsidiga fakta av det slag man behöver som rådgivare och

lyckas samtidigt förmedla den öppna och sakliga – men inte pseudoliberal – attityd som vi måste ha i vår yrkesroll. De tre inledande kapitlen ger väsentliga basfakta. Nämnas kan särskilt den briljanta sammanfattningen av vårt vetande om kvinnans orgasm, där det klart framgår att Masters & Johnsons orgasmbegrepp är alltför begränsat.

De båda följande kapitlen behandlar de sexuella funktionsstörningarna och deras behandling. "Den nya sexterapin" är så väl beskriven, att läsare som har vana att arbeta med par mycket väl kan göra ett försök att tillämpa metoden. Goda fotografiska illustrationer kompletterar texten. Det andra av de båda kapitlen behandlar "somatogena sexuella dysfunktioner". Helheten skulle ha vunnit på en omdisposition så att somatiska och psykologiska orsaksfaktorer omtalades i anslutning till varandra liksom de ofta förekommer i praktiken.

Sexuella funktioner hos sjuka och handikappade behandlas därefter och sexuella hjälpmedel presenteras i bilder, kritiskt och fördomsfritt. Kapitlet om sexuella minoriteter är mycket välskrivet. Särskilt förtjänstfullt är avsnittet om homosexualitet och rådgivning till homosexuella. I skildringen av perversioner betonas tragiken för den drabbade. Att perversionen ändå är "det mindre onda" görs förståeligt utifrån en psykoanalytisk referensram.

Två allmänpraktiserande läkare har gjort ett försök att analysera sitt "sexologiska arbete". Deras kapitel kunde ha redigerats betydligt hårdare, bl a i fråga om den sexologiska terminologin.

Det avslutande kapitlet tar upp frågorna om vi ska ha sexologiska behandlingskliniker och hur vi ska ordna sexologisk utbildning, frågor som snart torde bli aktuella också i Sverige. Hertofts mening är att vi inte bör sträva efter att göra klinisk sexologi till någon särskild specialitet. Men vi måste skapa några få sexologiska centra, där läkare, psy-

kologer och socionomer samarbetar med behandling, undervisning och forskning. Kapitlet ger också värdefulla synpunkter på läkaren som sexualrådgivare". Det innehåller vidare ett förslag till vidareutbildning man själv kan ordna: Man kan samlas ett par gånger i månaden och "starta med att läsa och diskutera en lämplig lärobok i klinisk sexologi". Sedan kan man fortsätta med diskussion av aktuella fall och med rollspel.

Starta med "Klinisk sexologi" tycker

Torvald Höjerback

En vägvisare om ansvarsbestämmelser

CAROLA NILSTEIN &
KERSTIN OIJENS

Ansvarsfrågor i förskola och på fritiden

Natur och Kultur, Malmö 1978, 88 s, ca kr 28.— inkl moms

För anställda och beslutsfattare inom den kommunala barnomsorgen har författarna försökt att vara vägvisare i den snårskog av bestämmelser och praxis som gäller inom området. Författarna har på ett ofta ensidigt sätt beskrivit det ansvar som åvilar förskolepersonal. Ensidigheten tar sig ibland det uttrycket att arbetsgivaren – kommunen framställs som ovillig att förbättra förhållandena och att kommunens företrädare är oförstående för daghemmens behov. Denna "vinkling" av ansvarsfrågorna gör att innehållet i boken knappast tillgodoser en kritisk och objektiv läsare. I gengäld stimulerar boken till diskussion och kan således bli värdefull vid de talrika överläggningar som förekommer mellan personalgrupper, föräldrar, företrädare för nämnder och förvaltningar m fl.

De kommunala förvaltningarna har under senare år utvidgat sin serviceverksamhet i betydande omfattning. Utöver barnomsorgen är äldreomsorgen ett område, där verksamheten på ett expansivt sätt utvidgas. Även här och på åtskilliga andra kommunala serviceområden växer behovet av breda informativa insatser för berörd personal, förvaltningar och nämnder.

I avsnittet Rättsligt ansvar beskrives de olika "ansvar" som möter och att "ansvar" för många är ett "stort och luddigt begrepp". I boken görs ett lovvärt försök att belysa vad det är fråga om, när man talar om straffansvar, arbetsrättsligt ansvar och skadeståndsansvar.

Med talrika exempel belyses olika händelser i det praktiska livet med betydelse för ansvarsfrågornas bedömning. Utöver personal på förskolor och fritidshem berörs också frågor som gäller barnvårdare och dagbarnvårdare (familjedaghem).

Bertil Johansson

En diffus framställning

ROLAND JOHANSSON & THOMAS
OHLSSON

Att ta ansvar för sig själv

Wahlström & Widstrand, Malmö 1977, 186 s ca kr 45.— inkl moms

I denna bok ger författarna en beskrivning av ansvarsmodellen kontra sjukdomsmodellen. Vidare redogör de översiktligt för humanistisk psykologi och olika psykoterapimetoder. Själva tar de ställning för ett gestaltterapeutiskt arbetssätt.

Enligt min mening är det skadligt att ensidigt fastna i ett synsätt präglad av sjukdomsmodell då man har att göra med människor med psykiska sjukdomar och problem. Lika farligt är det att ensidigt plädara för ansvarsmodellen t ex vid en svår de-

pression, som redan i sig ger patienten svåra skuldkänslor. Ansvarssättet framställs i boken som det nya och man diskuterar psykos utgående från synsättet, att en person väljer att bli psykotisk. Som jag ser det är det djupt stötande att uttrycka sig så om en person, som på grund av en mängd olika omständigheter utvecklat tex en schizofreni. Ansvarsmodellen är ju i själva verket äldre än sjukdomsmodellen – för ett sekel sedan betraktades många psykiska störningar som uttryck för ett moraliskt mindre lämpligt levnadssätt. En mer ingående och kunnig analys av dessa två synsätt skulle vara intressant men författarna kan inte prestera annat än ett onyanserat angrepp på sjukdomsmodellen.

Även författarnas framställning av olika psykoterapimodeller innehåller intressanta ansatser och skulle kunnat bli en värdefull översikt men jag upplever den som onyanserad och diffus. Man får främst det intrycket att redogörelsen för andra psykoterapimetoder endast är en bakgrund till författarnas plädering för gestaltterapi och transaktionsanalys. Boken upplevs av mig som en propagandaskrift för vissa idéer och typiskt är att den utmynnar i en vision om förebyggande psykoterapi för flertalet av oss.

Börje Lassenius

Lödigare analys behövs av sjukvårdsspråket

PER A PETTERSSON

Sjukvårdsspråk

Esselte Studium, Lund 1978, 123 s

Mot bakgrund av den vitt spridda uppfattningen om att det finns betydande kommunikationsproblem mellan sjukvårdspersonal och deras patienter är det med viss nyfikenhet man börjar läsa *Per A Petterssons*

skrift *Sjukvårdsspråk*. Tyvärr blev jag ganska besviken då det mest blivit ett impressionistiskt porträtt av ett uppenbarligen svärfångat motiv.

Boken är en redovisning av ett 70-tal ljudbandinspelade öppenvårdssamtal mellan ffa läkare och patienter vid en barnmedicinsk och en medicinsk klinik samt mellan läkare, annan personal och patienter på ett kliniskt-fysiologiskt laboratorium samt en vårdcentral. Syftet med undersökningen anges vara att beskriva samtalens allmänna uppläggning, att analysera potentiella risker till missförstånd samt att beskriva hur deltagarna kan tänkas se på sin roll i språkspelet. En ytterligare målsättning är att öka medvetenheten hos sjukvårdspersonal om de språkliga svårigheterna mellan dem själva och deras patienter.

Ett flertal faktorer har medverkat till att begränsa undersökningens värde. Till författarens heder ska sägas att han är medveten om de flesta. Det är förvånande att inspelningstekniska faktorer som mikrofonplacering och annat kunnat göra så stor del av materialet obrukbart. De tidsramar och ekonomiska resurser man haft har inte tillåtit ens ett minimum av statistisk och annan bearbetning. Samtalens representativitet förefaller också mycket tveksam.

Den allvarligaste invändningen mot boken är dock att man inte analyserat de faktiska missförstånd som uppstått i samtalen. En bestämning av de potentiella riskerna till missförstånd blir ju ytterligt osäker så länge de faktiska inte klarlagts.

I ett kapitel pekar författaren på svåra ord och ord som missförstås och delar upp dessa i fyra kategorier. Den första gruppen är fackorden. Självklart ligger här en källa till många missförstånd och det är med sorg man läser att författaren funnit att yngre läkare tenderar att använda fler fackord än äldre. Gränsord är en annan grupp till vilken räknas ord som hör hemma både i fackspråket och allmänspråket. Ex v influensa,

blåsljud, hjärtflimmer. Även dessa ord kan många gånger ge upphov till kommunikationssvårigheter, särskilt om vårdpersonalen inte uppmärksammas på de vitt skilda meningar man kan lägga in i dessa ord. Främmande ord av typen maximal, substans, kombination är vanliga och genom andra studier vet man att förståelsen av många av dem är mycket dålig. Här går en djup klyfta mellan den många gånger välutbildade sjukvårdspersonalen och deras patienter, som torde vara mycket svår att överbrygga. Till gruppen vaga ord räknar författaren ord som uttrycker subjektiv uppskattning av sorten bra-dålig, mycket-litet, men även obestämda uttryck som – grej i magen, ont i halsen och liknande. De vaga ordens betydelse har nog underskattats tidigare och här om någonsin borde författaren insett betydelsen av en analys av deras faktiska upphov till missförstånd.

I boken ägnas ett kapitel åt om- och tilltalsskicket, men eftersom dessa undergått och fortfarande undergår en betydande förändring blir analysen svårvärderad.

I ett avslutande kapitel analyseras samtalens allmänna uppläggning. Här diskuteras på rätt många sidor metodologiska problem som uppenbarligen ännu inte fått sin lösning. Slutsatserna blir många gånger mycket triviala.

Sammanfattningsvis kan alltså sägas att boken *Sjukvårdsspråk* är en ansats till en studie av språkliga problem inom sjukvården och att den egentligen inte ger något nytt. Jag önskar att Per A Pettersson får bättre resurser vad gäller tid, ekonomi och metoder för att kunna återkomma med en lödigare analys av detta onekligen mycket viktiga problem.

ulf åsgård

Bra grundbok för nybörjare i psykoterapi

HILDE BRUCH

Att lära sig psykoterapi

Natur och Kultur, Malmö 1978, 144 s, ca kr 50:— inkl moms

Psykoterapi är ett aktuellt och omdebatterat ämne. Nyligen har en statlig utredning om psykoterapi presenterats och strax därefter utarbetades en studieplan i psykoterapi, avsedd för universitetsutbildning i ämnet. Studieplanen har kritiserats hårt. Det är symptom på de motsättningar och den förvirring som råder kring psykoterapi. Behovet är mycket stort av striktare definitioner liksom av klarare riktlinjer och kvalitetskrav kring hur psykoterapi bör bedrivas. Nästan varje form av mänsklig relation inom någon vårdram riskerar att bli benämnd psykoterapi.

Mot denna bakgrund känns det bra att läsa denna korta lärobok av Hilde Bruch. Hon vänder sig i första hand till psykoterapeuten i sin nybörjarroll. Boken handlar främst om dynamisk psykoterapi. Förf. betonar att alla livsproblem inte försvinner som ett resultat av psykoterapi. Hon tar sin utgångspunkt i patientens känsla av hjälplöshet, fruktan och upplevelse av att inte kunna förändra sin situation själv. Terapeutens uppgift beskrivs bl a som att aktivt lyssna, sammanfatta, hjälpa till att omformulera förvirring och göra det möjligt för patienten att handla/ välja genom att alternativ formuleras i ett samspel mellan patient och terapeut.

Vidare understryker förf att varje psykoterapeutiskt möte och varje psykoterapiprocess är något unikt. Men läroböckerna handlar vanligen om teorierna, de allmänna principerna. Bruch konstaterar detta men tycks själv ha en ambitionsnivå att även skildra konkreta situationer, hinder för psykoterapi, praktiska omständigheter som nybörjaren har

att ta hänsyn till.

Boken tar upp inledningen av kontakten mellan patienten och psykoterapeuten. Patienten utrustar terapeuten med omnipotenta egenskaper. Det kan vara frestande för terapeuten att ställa upp på detta.

Nybörjaren är ivrig att visa sig duktig. Detta kan komma i strid med patientens behov. Det är viktigt att patienten genom den psykoterapeutiska processen får möjlighet att arbeta med sin problematik i sin egen takt för att kunna förstå sig själv och mera utveckla sina egna möjligheter. Förf varnar för att patienten kan bli alltför starkt bunden vid sin terapeut. Terapin är avsedd att avslutas, och patienten behöver då kunna uppnå ett oberoende av terapeuten.

Ett kapitel innehåller kortfattade synpunkter på handledning av psykoterapi. Handledningens syfte ses som att skärpa nybörjarens lyhördhet för vad som sker inom honom och med hans patient vid psykoterapi.

Hilde Bruch ger uttryck för en tolerant, nyanserad och odogmatisk syn. Hon visar förståelse för nybörjarens oro och upplevelser av otillräcklighet. Hennes fallbeskrivningar är åskådliga och tyder på en djup förtrogenhet med vad psykoterapi handlar om. Dispositionen är kanske lite oklar; i övrigt har jag bara beröm att dela ut, och jag tror att boken är mycket värdefull som en orientering om psykoterapi och som en grundbok för nybörjaren. Nybörjaren i psykoterapi möts i boken av en uppmuntrande, positiv handledare, som tror på såväl patientens som terapeutens möjligheter att utvecklas mot större mögnad.

Anders Dolfe

Böcker till redaktionen

Socialstyrelsen anser 1978:1

Förmyndare, god man, kontaktperson för utvecklingsstörda

Liber distribution, Stockholm 1978, 19 s

Socialstyrelsen anser 1978:2

Om förskolan

Liber distribution, Stockholm 1978, 109 s

Socialstyrelsen anser 1978:3

Medicinsk rehabilitering

Liber distribution, Stockholm 1978, 52 s

Socialstyrelsen anser 1978:1

Nitrat och nitrit

Tillförsel och omsättning hos människan

Liber distribution, Stockholm 1978, 52 s

Stockholms läns landsting hälso- och sjukvårdsnämnden

Vårdinformationsutredningen

Stockholms läns landsting, Stockholm 1978, 127 s

Socialstyrelsens nämnd för hälsoupplysning

h-rapport 4

Narkotikafrågan och massmedierna

Socialstyrelsen, Stockholm 1978, 44 s

Peter Zettergren

Utstötta och isolerade barns livssituation

Rapport nr 19

Psykologiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 1977, 45 s, kr 10:— inkl moms